Informatizarea activității Securității
în deceniul al optulea. Studiu de caz: rețeaua informativă

Luminița Banu

O preocupare esențială a organelor de securitate consta în păstrarea unei evidențe riguroase a „armei de bază”: rețeaua informativă. Pe lângă fișele tip de evidență și pe lângă dosarele de rețea[1] și mapele anexe (ce cuprindeau notele informative furnizate de informator), progresele înregistrate în domeniul informaticii în anii ’60 au permis apelarea la metode de evidență și prelucrare automată a datelor, înființându-se, în cadrul Centrului de Informatică și Documentare al Ministerului de Interne (C.I.D.), „Unitatea de Prelucrarea Automată a Datelor”.

Pentru eficientizarea muncii de transpunere în format electronic a datelor privind rețeaua informativă (și nu numai!), C.I.D.-ul a elaborat în 1973 un set de „Instrucțiuni culegere date și informații Rețea Informativă”[2]. Parcurgerea acestor instrucțiuni permite, pe lângă o imagine a stadiului în care se afla prelucrarea automată a datelor, conturarea complexității activității de recrutare și utilizare a informatorilor.

Pentru obținerea unei evidențe automatizate, toate inspectoratele județene de securitate au primit ordin ca, pe baza datelor din dosarele de rețea, să întocmească două formulare: un formular intermediar cu date în clar și un formular intermediar cu date codificate – tip R2.

---

[1] În anumite perioade din existența Securității, dosarul de rețea s-a numit „dosar personal”. Acesta „cuprindea, în capitole distincte, totalitatea materialelor care au stat la baza recrutării unui informator, precum și cele obținute despre el pe timpul activității desfășurate. El se forma treptat, odată cu punctarea candidatului, adăugându-se mereu piese care trebuiau să susțină utilitatea și calitățile sale, inclusiv rezultatul verificărilor. (…) Dosarul mai cuprindea o evidență a recompenselor (chitanțele banilor primiți sau bonurile cadourilor). La încetarea legăturii se făcea un raport justificativ (deconspirare, trădare, lipsa posibilităților, deces), iar dosarul personal se numerota și se sigila, după care se trimitea la arhiva centrală” – Radu Cristescu, *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor. Mic dicționar al serviciilor secrete*, București, Editura Evenimentul Românesc, p. 52-53

[2] Centrul de Informatică și Documentare, *Instrucțiuni culegere date și informații. Rețea informativă*, [București], Ministerul de Interne, 1973, 52 p.

După introducerea persoanelor din evidența rețelei informative în fişierele sistemului automat al C.I.D.-ului, fiecare unitate teritorială a Securității primea lista cu toate datele despre persoanele „încărcate" în sistem. Fiecărei persoane, calculatorul îi atribuia o „secvență", adică un număr format din şase cifre. Acest număr era trecut ulterior pe fişele „model 1" din sistemul de evidență manuală (cartotecă) al rețelei informative.

Fişa tip alcătuită pentru C.I.D. conținea următoarele date, structurate pe cartele:

Cartela 1: Nume şi prenume (cu încă două rubrici pentru eventualele nume purtate anterior).

Cartela 2: Prenumele tatălui, prenumele mamei, locul naşterii, data naşterii, sexul, naționalitatea, cetățenia, antecedente politice, antecedente penale, studii, grupa de profesie, limbi străine cunoscute, data introducerii în rețea.

Cartela 3: unitatea care l-a recrutat, categoria, problema în care lucrează, semnalmente fizice-morale, baza de recrutare, modul de introducere în rețea, mediul în care lucrează, numărul dosarului personal, numărul dosarului de arhivă.

Cartela 4: Domiciliul actual – județ, localitate, strada, nr., bl., sc., ap., locul de muncă, unitatea care îl are în legătură (direcția/județul, serviciul, biroul), profesia.

Fiecărui câmp de date îi corespundea un cod numeric. Astfel, pentru **locul naşterii**, câmpul de date avea opt cifre: primele două reprezentau codul județului, cea de –a treia cifră semnifica tipul localității (1 pentru municipiu, 2 pentru oraş, 3 pentru localitate, 4 pentru comună subordonată, 5 pentru comună, 6 pentru sat şi 7 pentru sector). Pentru o persoană născută în comuna Albac, județul Alba, câmpul respectiv arăta astfel 01500096.

Data naşterii era codificată într-un câmp ce conținea şapte cifre: primele trei reprezentau ultimele trei cifre ale anului, următoarele două luna şi ultimele două ziua: 9330212, pentru o persoană născută în 12 februarie 1933.

Apartenența politică era codificată printr-o singură cifră: 2, pentru „membru U.T.C.", 3, pentru „neîncadrat", 4, pentru „exclus P.C.R.", 5, pentru „exclus U.T.C."

Câmpul **antecedente politice** era codificat tot printr-o singură cifră, după cum urmează:

1 – „Foşti legionari"

2 – „Foşti membri ai altor organizații cu caracter fascist-naționalist"

3 – „Foşti membri ai P.N.L. şi P.N.Ț."

4 – „Alte categorii de antecedente”

Aceste coduri pun în evidenţă şi principalele „culpe” ale unei persoane în ochii Securităţii: principalul păcat era considerat a fi apartenenţa trecută la mişcarea legionară sau la partidele tradiţionale.

Antecedentele penale erau codificate prin două cifre şi relevă, de asemenea, o diversitate de antecedente: pentru sistematizare erau grupate în patru clase: antecedente penale contra securităţii statului, antecedente de drept comun, antecedente penale contra securităţii statului şi de drept comun şi cea de-a patra clasă includea două categorii: 41 - „avertizat” şi 42 - „pus în discuţie publică”. Pentru exemplificarea codificării antecedentelor, vom reda codurile primei clase:

10 – Antecedente penale contra securităţii statului

11 - Antecedente penale contra securităţii statului ci o condamnare

12 - Antecedente penale contra securităţii statului cu două condamnări

13 - Antecedente penale contra securităţii statului cu trei condamnări

14 - Antecedente penale contra securităţii statului cu mai multe condamnări

15 - Antecedente penale contra securităţii statului şi pus în discuţie publică

16 - Antecedente penale contra securităţii statului şi avertizat

Pentru celelalte două clase, codurile aveau aceeaşi structură, cu diferenţa că prima cifră era 2, respectiv 3.

Studiile erau codificate printr-o singură cifră şi mergeau de la 1 – şcoala elementară (generală), până la 7 – învăţământul postuniversitar.

Profesiile erau grupate în 18 categorii, reprezentate prin coduri de două cifre:

01 – oameni de ştiinţă

02 – intelectuali (cu diplomă de studii superioare)

03 – învăţători

04 – preoţi

05 – tehnicieni şi maiştri

06 – funcţionari

07 – muncitori

08 – ţărani

09 – studenţi

10 – elevi

11 – ofiţeri

12 – subofițeri

13 – militari în termen

14 – pensionari

15 – personal ambasade

90 – specialişti străini

91 – comercianți străini

99 – alte profesii

Cunoaşterea limbilor străine era luată în calcul în acțiunea de codificare. Securitatea a optat pentru înscrierea în fişe a maxim cinci limbi străine. Din acest motiv, câmpul rezervat acestei rubrici putea cuprinde maxim 11 cifre: prima cifră reprezenta numărul de limbi străine cunoscute, urmată de grupuri de câte două cifre pentru fiecare limbă. De exemplu, un informator care cunoştea engleza şi franceza figura într-o astfel de fişă cu codul 21926, unde 2 reprezintă numărul de limbi străine, 19 – codul limbii engleze şi 26 – codul limbii franceze.

Interesant de remarcat meticulozitatea organelor de securitate care luaseră în calcul inclusiv posibilitatea ca un informator să stăpânească limbi precum eschimosa (!), cod 20, esperanto – cod 21, catalana – cod 12, malgaşa – cod 49 sau khmera (cambodgiana) – cod 41.

O informație importantă în activitatea de deconspirare a Securității ca poliție politică, precum şi a informatorilor care au desfăşurat activități de poliție politică este reprezentată de **unitatea de securitate care a efectuat recrutarea**. Această informație se regăseşte în fişele informatorilor sub forma unui câmp de opt cifre: Direcția (județul), Serviciul, Secția şi Biroul erau, fiecare, codificate prin două cifre.

Inspectoratele județene erau codificate în ordine alfabetică, de la 01 – I.J. Alba, până la 39 – I.J. Vrancea. Printre alte structuri care efectuau recrutări de informatori se numărau Inspectoratul General al Miliției (cod – 42), Procuratura (cod – 44), Direcția Generală a Penitenciarelor (cod – 69), Serviciul C.I. – Armata a II-a Bucureşti (89), Serviciul C.I. Armata a III-a Cluj (90).

Pentru **categoria rețelei** se folosea un cod numeric format dintr-o singură cifră: 1 – pentru informatori, 2 – rezidenți, 3 – colaboratori, 4 – gazde case de întâlniri, 5 – case conspirative.

Relevantă pentru activitatea informatorului este şi **problema** (obiectivul) în care lucrează. Aceste „probleme” erau grupate după structura principalelor direcții din Securitate şi erau codificate prin trei cifre.

Astfel **„Informaţiile interne”** (cod 100) erau defalcate în „problema legionară” (101), „foşti condamnaţi fără antecedente politice” (102), „P.N.Ţ.” (103), „P.N.L.” (104), „alte partide burgheze” (105), „culte” (106), „secte” (107), „învăţământ” (108), „foste partide şi organizaţii fasciste” (109), „aparat de represiune” (110), „elemente naţionalist-şovine şi iredentiste” (111), „artă” (112), „cultură” (113), „ştiinţă” (114), „sănătate” (115), „diverse” (116).

„Contrainformaţiile economice” (cod 200) erau structurate după cum urmează: „industria de apărare” (201), „energie nucleară” (202), „industria chimică” (203), „industria energiei electrice” (204), „construcţii de maşini” (205), „metalurgie” (206), „mine, petrol, geologie” (207), „construcţii industriale” (208), „industria materialelor de construcţii” (209), „industria alimentară” (210), „industria uşoară” (211), „industria lemnului” (212), „agricultura şi silvicultura” (213), „transport feroviar” (214), „transport aerian” (215), „transport naval” (216), „transport rutier” (217), „telecomunicaţii” (218), „finanţe, bănci” (219), „Ministerul Muncii” (220), „Comitetul de Stat al Planificării” (221), „Comerţul exterior” (222), „învăţământ” (223), „Ministerul aprovizionării tehnico-materiale şi gospodăririi fondurilor fixe” (224), „UCECOM” (225), „comerţ interior” (226), „cooperaţia” (226), „cercetare” (228), „industria de medicamente” (229).

„Contrainformaţiile militare” (cod 300) aveau următoarea structură: „Marele Stat Major” (301), „Comandamentul Infanteriei şi Tancurilor” (402), „Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului” (403), „Comandamentul Marinei Militare” (404), „Comandamentul trupelor de grăniceri şi unităţilor de frontieră” (405), „Comandamentul de arme şi armate” (406), „Depozite de armament şi muniţii” (407), „Instituţii de proiectări şi cercetări militare” (408), „Locuri de detenţie” (409).

După cum se poate lesne observa, nu exista, practic, nici un domeniu al vieţii economice, politice, culturale sau militare din România care să nu fie „împănat” cu informatorii Securităţii, ceea ce explică aura de omniscienţă de care se bucura instituţia.

Foarte interesant de semnalat este şi faptul că până şi „**semnalmentele fizico-morale**” ale informatorilor erau codificate. Astfel, informatorul desemnat prin codul 060108181012 era un tip blond (cod 06), înalt (cod 01), timid (cod 08), pasionat de filatelie (cod 18), inteligent (cod 10), dar beţiv (cod 12). Pentru a ne face o idee asupra diversităţii trăsăturilor de caracter prin care erau descrişi informatorii vom

spune că existau coduri şi pentru „curajos”, „sociabil”, „prezentabil”, „palavragiu”, „pasionat pescar”, „pasionat golf” (!), „pasionat spectacole” ş.a.m.d.

„**Baza de recrutare**”, adică, mai precis, modul în care fusese recrutată respectiva persoană, avea un cod numeric de o singură cifră: 1 – „sentimente patriotice”, 2 – „cointeresare materială”, 3 – „material compromiţător”, 4 – „cointeresare materială şi material compromiţător”.

Pentru „**modul de introducere în reţea**” erau prevăzute patru posibilităţi („nou recrutat”, „reactivizat”, „primit de la alt organ”, „provenit din altă categorie”), codificate de 1 la 4.

Pentru **codificarea domiciliului** informatorilor existau elaborate nomenclatoare pentru localităţi şi pentru străzi. Astfel persoana care avea domiciliul 1895158880135, locuia de fapt în Bucureşti (cod 18951), str. Licurici (cod 58880), nr. 135. De asemenea, existau nomenclatorul „Instituţii” şi nomenclatorul „Profesii”.

Un ultim aspect care merită evidenţiat se referă la modul în care informatorul putea părăsi reţeaua, codificate în câmpul „Motivele încetării legăturii”: „trădat legătura”, „refuz de colaborare”, „desconspirat”, „dezinformare – nesinceritate”, „provocare”, „nu are calităţi (necorespunzător)”, „nu are posibilităţi”, „emigrat din ţară”, „rămas ilegal în străinătate (plecat în interes de stat sau obştesc)”, „rămas ilegal în străinătate (plecat ca turist, vizitator)”, „motive de sănătate”, „decedaţi”, „reţinuţi de organele de miliţie”, „reţinut de organele de securitate”, „plecat din obiectiv”, „mutat în altă localitate”. După cum se observă, existau o multitudine de posibilităţi de eschivare în faţa solicitărilor Securităţii. Cu alte cuvinte, afirmaţiile celor dovediţi în ultimii ani, potrivit cărora „era imposibil să nu colaborezi cu Securitatea” se dovedesc caduce.

O altă concluzie care se desprinde din studiul instrucţiunilor referitoare la „activitatea de analiză, programare, implementare şi întreţinere în exploatare a aplicaţiilor cu prelucrarea automată a datelor” este aceea că activitatea de înnoire şi selectare a cadrelor de securitate din rândul absolvenţilor de învăţământ superior, demarată la începutul anilor ’60, începuse să dea roade. Ofiţerul de securitate nu mai era doar o brută în uniformă, pornită să lichideze cu orice preţ „duşmanii poporului”, ci, în numeroase cazuri, avea temeinice studii universitare şi post-universitare, era la curent cu ultimele noutăţi ştiinţifice în plan mondial (având un acces preferenţial la publicaţii de specialitate) şi reuşise, nu de puţine ori, să transfere „revoluţia tehnico-ştiinţifică” din discursurile de partid în activitatea sa cotidiană.

Aşa cum susțin şi diverşi memorialişti, documentele din arhive arată că, la începutul deceniului al optulea, Securitatea a antamat o colaborare cu cea mai prestigioasă firmă a momentului în domeniul informatic: „International Business Machines Corporation", binecunoscută publicului larg sub sigla I.B.M. Chiar unele formulare utilizate în activitatea de prelucrare a datelor (cu rubrici în limba engleză) purtau sigla I.B.M. şi mențiunea „printed in U.S.A.". Limbajele utilizate erau cele „în vogă" la momentul respectiv: *Assembler, Cobol, Fortran*.

Această preocupare, justificată, de a moderniza bazele de date, era comună tuturor serviciilor secrete şi polițiilor din întreaga lume civilizată la acel moment. Totuşi, se impune o precizare: dacă informatizarea cartotecilor de evidență a persoanelor suspecte, a celor deja condamnate pentru diverse infracțiuni sau a celor aflate în urmărire informativă pentru diverse suspiciuni era perfect justificată, nu acelaşi lucru se poate spune despre centralizarea şi informatizarea datelor referitoare la rețeaua informativă.

De altfel, în tradiția activității informative a serviciilor de informații româneşti de până la al doilea război mondial nu a existat practica întocmirii de dosare ale informatorilor (celebrele dosare rețea ale Securității). Ofițerul care recruta un informator îi întocmea cel mult o fişă în care era trecut doar numele conspirativ pe care i-l atribuise respectivei persoane. În felul acesta, respectivul ofițer era singurul care cunoştea adevărata identitate a informatorilor, asigurând o deplină conspirativitate şi oferindu-i informatorului un sentiment de securitate ce-l putea motiva în furniza informații oricât de sensibile.

Odată cu adoptarea modelului sovietic de organizare a activității informative, a fost preluat şi sistemul întocmirii dosarului de rețea în care erau adunate materialele de verificare prealabilă a persoanei ce urma a fi recrutată ca informator, o fişă biografică, angajamentul de colaborare, raportul asupra modului în care a fost recrutat, rapoarte periodice ale ofițerului de legătură privind „randamentul" informatorului, raportul cu propunerea de scoatere din rețea. Ba, mai mult, notele informative, cele mai multe în original, erau grupate în aşa-numita „mapă anexă", care, în anumite perioade, se distrugea, rămânând însă notele trimise în copie, spre exploatare, către diverse birouri şi servicii ale Securității.

Acest sistem de evidență permitea unei eventuale „cârtițe" accesul la identitatea reală a informatorilor, o adevărată catastrofă în munca informativă.

Centralizarea, prin informatizare, a datelor privind rețeaua informativă sporea în proporție geometrică acest risc.

Faptul că acest risc nu era doar unul teoretic a fost demonstrat de evoluția Securității în deceniul al optulea. Mai precis, este vorba de defecțiunea lui Pacepa în vara anului 1978, care a dus practic la lichidarea rețelei externe de informatori şi la retragerea precipitată din exterior a ofițerilor „ilegali” (deplin acoperiți), supranumiți şi „fantome”. Potrivit mărturiilor ofițerului de contrainformații Neagu Cosma:

„În anul 1967, când ministru de interne a devenit Ion Stănescu, un om energic, hotărât să facă treabă bună, întrezăream ceva speranțe în a pune ordine între D.I.E. şi celelalte unități ale D.S.S., eliminând regimul privilegiat acordat primei în raport cu celelalte. Erau multe fapte care arătau că D.I.E. se suprapunea competențelor celorlalte unități, racolându-le cei mai capabili ofițeri şi cei mai buni şi mai productivi agenți. **Avea acces la unitatea de evidență operativă a Securității, inclusiv la evidența rețelei informative** (subl. ns. – L.B.), ceea ce însemna încălcarea, cu consecințe incalculabile, a celor mai elementare norme ale muncii specifice”[3].

Speranța lui Cosma s-a dovedit neîntemeiată, şefii D.I.E. păstrându-şi ascendentul asupra conducerii ministerului şi reuşind chiar preluarea controlului asupra sectorului de contrainformații externe. Ca urmare, în momentul dezertării, generalul Ion Mihai Pacepa a luat cu el o imensă cantitate de date despre rețeaua românească de spionaj. Aşa cum susține un fost ofițer de informații, în perioada dinaintea defecțiunii, Pacepa:

„Sub pretextul că are mult de lucru, se închidea în biroul său şi cerea să nu fie deranjat de nimeni. Ca adjunct al şefului D.I.E., Pacepa beneficia de un cabinet dotat cu un terminal al calculatorului (computerului) instalat în sediul central al departamentului şi care deținea în memoria toate datele şi informațiile care prezentau importanță pentru spionajul românesc.

Singur şi nestingherit de nimeni, Pacepa a programat terminalul calculatorului să-i imprime pe hârtie o parte din datele şi informațiile stocate în memoria electronică. Ascultător, calculatorul i-a onorat comanda, punând la dispoziția generalului mii de pagini cu date privind rețeaua externă a D.I.E.

La deschiderea uşii cabinetului generalului fugar, după ce acesta trecuse deja Atlanticul, s-au găsit dublurile fişelor de calculator plecate în voiaj, însoțite de

---

[3] Neagu Cosma, *Cum a fost posibil? Cârtița Pacepa*, Bucureşti, Editura Paco, f. a. , p. 42

generalul trădător în periplul său american. S-a constatat că, prin acţiunea sa vizavi de calculator, Pacepa devalizase banca de date şi informaţii secrete a departamentului. Având valiza plină cu asemenea fişe, generalul a avut ce prezenta timp de trei ani colegilor săi de la C.I.A., fiecare fişă de calculator putând fi detaliată în zeci sau sute de pagini de către cel care fusese până atunci al doilea în ierarhia spionajului românesc”[4].

Iată, aşadar, că informatizarea evidenţei reţelei operative se dovedea a fi o armă cu două tăişuri. Totuşi, regimul comunist, caracterizat de dorinţa de a şti TOTUL despre viaţa cetăţenilor pe care îi guverna, nu a renunţat la practica întocmirii de dosare de reţea până la prăbuşirea sa în decembrie 1989.

Acest obiectiv era, de altfel, intuit de unii din slujitorii sistemului. Astfel Belu Zilber îşi aminteşte că unul din anchetatorii săi, pe nume Mişu (Mişu Dulgheru?), îi confiase în timpul lungilor anchete „planul de perspectivă al securiştilor”:

„Mai întâi, stârpirea contrarevoluţionarilor, spionilor şi trădătorilor, apoi formarea unui dosar complet pentru fiece locuitor. După ce această operă ar fi fost încheiată, urma educaţia politico-ideologică a întregii populaţii. Ascultam halucinat visul unui securist. (…) Vedeam oraşul dosarelor, cu blocuri înalte străjuite de oameni înarmaţi, cu nesfârşite săli [şi] rafturi pline cu dosare pe vârste, profesiuni, naţiuni, totul ordonat după sistemul zecimal, şi imensa catedrală din mijlocul oraşului, cu Mişu la amvon, predicând transfigurat mulţimii nesfârşite de credincioşi cu dosare”[5].

Această posibilitate, a întocmirii unui dosar pentru fiecare locuitor, nu mai apărea aşa de utopică în anii ’70, graţie progreselor ciberneticii. Perspectiva unui control desăvârşit era atât de seducătoare încât fonduri importante au fost alocate dezvoltării acestor baze de date. În ce priveşte „nesfârşitele săli” pline cu dosare, ele au putut fi condensate în valiza unui general fugar, iar astăzi ar putea fi purtate în dispozitive mai mici decât o banală brichetă!

Aşa cum observa acelaşi Belu Zilber, „prima mare industrie socialistă a fost aceea a producţiei de dosare. (…) Noua industrie are o armată de lucrători, informatorii. Apoi un utilaj electronic ultramodern (microfoane, magnetofoane etc),

---

[4] Gh. Ionescu Olbojan, *Fantomele lui Pacepa*, Bucureşti, Editura Corida, 1993, p. 33

[5] Andrei Şerbulescu, *Monarhia de drept dialectic. A doua versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 133-134

plus o armată de dactilografe cu maşini de scris. Fără toate acestea, socialismul n-ar fi putut supraviețui”[6]. Am putea adăuga, că nici adăugarea creierelor cibernetice în panoplia aparatelor de represiune comuniste nu a ajutat, totuşi, perpetuarea la nesfârşit a „socialismului”. Nu ne rămâne decât să sperăm că visul creării unui dosar pentru fiecare om să nu fie reluat de o minte bolnavă, indiferent dacă acest dosar s-ar numi „dosar de rețea”, „dosar personal” sau, mai impersonal”, doar *file*.

Publicat în „Cetatea Bihariei”, Oradea, Seria a II-a, nr. 1/2007, pp. 136-144

[6] *Ibidem*, p. 136